

ԱՍԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄԸ

Շուրթով օրը մոռցայ ինչի՞նչ նաև Պ. Տիրգրան Ասիական ընկերության անունը, որ ամեն անգամին, կրկին և կրկին ծափահարուեցաւ, և որուն աշխոյժն ու տաղանդն արդարեւ գնահատման արժանի են Թէպէտ, ինչպէս ինձ դիտել տուաւ երաժիշտ բարեկամներէս մին, Պ. Ասիական, իւր գործոց ատաղձը մեծ մասամբ եւրոպական բիւններու կը պարտի, բայց չեմ կարծեր և մտքէս անգամ չանցնիր որ, մի ուրիշ Հայ երաժիշտ պէտք ուրոյովին օրինակած ըլլայ տառ քոսն սարի յառաջ հրատարակուած գործէ մը:

Բայց իմ նպատակս, ինչպէս յառաջագոյն ծանուցած էի, եղերեք գովածն (և ոչ եղերեքդին, ինչպէս կը սեն հիմա Գոթի հայկաբանք) նիւթոյն վրայ խօսիլ էր աւելի, քան թէ ուրիշ բանի մը վրայ:

Այդ բիւնը, որ մեր ներկայ վիճակին շատ յարմար կերպով յօրինուած էր, արդարեւ պէտք է զայն բացուցած ըլլայ զմանաւ և սիրոված զայն:

Անոնք որ, իրենց երջանկութիւնը մոլորութեան և ցոփութեան մէջ կը գտնեն, անշուշտ կատաղեցան և օրոմտեցան Հայր Ժանօյի դէմ, որ սարսափելի կերպով կը հարուածէր դիրքին: Եւ աւելի, այդպիսեաց թիւը շատ է մեր ներկայ ընկերութեան մէջ:

Իսկ անոնք, որ թշուառութեան ճիրանանց մէջ ընկճեալ են, կը սփոփուին գոնէ, — վայրենական կերպով ըլլալով — լոկով իւրեանց բեկեալ սրտերուն թարգմանք:

Գալով ինձ, որչափ հաճոյք կը գգայի պարսաւեալ տեսներով պարահանդէսները, որք մեր իրաւասարդութեան մեծ մասին խելքն ու

կըսէր մի պարսն, սիրտ ալ բարբախտ հետդուռնապանին կը յանձնեմ, և ելլելու ատենս նորէն կ'առնեմ:

Ա՛հ, որչափ ճշմարիտ են այդ խօսքերը, և որչափ ցաւալի: Ի՞նչ հոգիներ այդ խաւարային հանգիստարաններու պիղծ օգոսն կապականութիւն, ի՞նչ մոլորութիւններ կը սարգին մաքուր և կոյս սրտերու մէջ: Ի՞նչ անմեղներ կը գոչեն և կը հառաչեն Մարի Տիտիկի պէս «կորուեցայ, կորուեցայ»: Կը

զղջան այդպէս, բայց կարելի անագան:

Մեր մէջ մի մեծ մոլորութիւն ալ կայ, արեքցութիւնը, զոր այդ բիւնը խտուր պատարակեց: Ճիշդ տարի մը յառաջ, նոյն իսկ այդ էջերու մէջ ես կը ցուցնէի առողջաբանական տեսակէտով արեքցութեան փնտռները, և քա՛նքներ, արդէն նախ քան զիս ցուցուցած էին զայնս:

Բայց, ցաւալի բան, այդ խրատներն ինչի՞ կը ծառայեն, երբ ժողովուրդը լրագիր չկարդար, խորհուրդ չանար, դեղ չուզեր, բարեկամը իբրեւ թշնամի կը նկատէ, երբ իրեն մոլորութիւնը իրեն ցոյց տաւ, կը կատաղի և կը սրտմտի, և ո՛չ երբեք կուզուի:

Գինեւորներ, մեզ համար աղօթատունէն աւելի նուիրական է, և — ներուր բացատրութեանս, — Բաքոսն աւելի պաշտօններ ունի ի մեզ, քան Եհովայն:

Եթէ այդ սիրտերն և միտքեր ապականող անիծեալ օրին տրուած ստակներուն կէսը, մեր ազգագուս հաստատութեանց համար տրուէին ներկայ անկեալ վիճակի մէջ չպիտի մնայինք: Եթէ մեր սիրտերը գինեւոր գաւաթին մէջ չիմացնէինք, թըշուառութիւնն ի մեզ շատ պիտի պակասէ:

Բայց որո՞ւ կըսես, որո՞ւ կը հասկըցնես, այդ ամենը վարդապետներու քարոզներուն չափ ազդեցութիւն չունին, և մեր թմբած սրտերու ամենափոքր ցոյցում մ'ալ չե՛ն կարող տալ:

ԳԱՅԱՐԻՑԵՏԷ

ԳՐԱԹԵՐԻՎԵԼԻՔ

Գայերիքէյեան ետղրան պիւր մէքթուպու խոստումներն ֆրեզարթ ամիւնէի ինքն խոսքից:

Օգոստոսի 2-ը, զանն իտերսին քի, Հագգ թարգմանեալ ետադ իտիւմիլ տիր, տահա աղբուսու, քի թապ վէ զաղէթա իշին բարա վիրմէրէք: Նիւնքի օլթագճըրլա օգուեանլարըն նըֆը բարա վիրմէր ի զիլիգա իմէ, պիր գաչ զաղէթաճըր բահաթ կէչինտիրէպիլըրէր:

Մէքթուպու իտիւմիլին հիշ պիրիսինտէ զաղէթա Եօք տուր: հօճա:

Լար օլթագճըրլա ինչ շահտան պուրտան տըր: օղուրտը: Իտիւմիլ օլտան ամտէթիմտէն պէրու, իւշ սէնէլի միլթէմպուլ տուր, չէնէ սալամադտան օտանտըմ քի, մէքթէպէրիմիլ օլտու, պիրէր դաղէթա կէթիլտէթիմ տէյու, միւմէքին օլամտը: հէլէ պիր թագըմ քէնտիլինէն հիշ գիւտտէ աղիլ վէ իշիլիգար թալաեան վէ միլթէթիլ պէնտէն տըր, տէյու պէօ պիրլէնէլէրէ հիշ տէյիլ էաէ, պիրէր Տիւթիւր կէթիլտին տէյու սէյլթէքտէն պըքտըմ, օլմտը, տուեալտըմտըմ: Բարաղարտէր սէն ճահիլլէր ճահիլի, քիթապլաւըտա մաշտոց, զաղէթալըտա, հաթիթա չօղլարը նիզամընտա պիր մաշտոց օգուեան պիրէ պիրմէլէր «Հաթըլ, նէ ուզտայըմ, աւտէթա, էրմէնիլիմ տիմէք, քէնտիլինէն պիրէն պիր աւտէթա խէթա կիպի կէօրիւնէլէքտէ տիր...»

Եւ միւլթիմիլ վիրէն զաթ, ու մուր աշինա վէ հէր ճիհէթիլէ էմ նիլիէթէ չանէթէ պուլտուտըտուտան, աղբուսու շու սըրալարը օղուր օղուեան, իտիլիլարա վէ թէէսուլիլ իմմէթէ միւմէքին օլմտտը: Հէմէհիլիլէրիմիլ, հէր ճիհէթտէ վէ հէր նէլիլ ումուրտա թըրաղըր իտիլ, սէրֆիլարա օղուեան պիր թարաֆտան կէօրիլտիլի հալտէ, աիկէր թարաֆտան շու հալի էսէֆ իշիլիմալ նէ մանէա վիրմէլի:

Ղաղէթա վէ քիթապա ղաղպէթ իմմէթէն պիր միլթէթ, թարիլիլ մէտէնիլիլէթէ գաթէմ պամըլ ուսէրապիլիլմիլ, չէյլէ ճահիլ րուհպանրա մալիք օլան պիր ճէմտաթտան նէ աւրէթէ թէգաթտուր պէքիլիլիլիլիլիլ:

Տօղրուսու շու հալ, զայթիլէ մուսիլ էսէֆ պիր հալ տըր:

Իստիլտար վանուց այդին տաշար իրճիլի մէջ կը բնակի քառասուայ թշուառ այրի մը 3 և 7 տարեկան երկու որբերով որոց օրական օրաքէն ծառայական աշխատութեանը և իմ կրնայ ճիշդայ իմէ իմ տաղը ըլլալ, այս ամենով թշուառ ընտանիքը եկեղեցւոյ անանկ աղքատաց ցանկին մէջ թէ և արձանագրեալ սոկայն երկիցս ի տարեւ ընդունած գոյն ինչ պա:

Ինչը որ քան կրնայ նպատակը իրենց Սըր իլլու մի թշուառութեան այս տարաբար կինը վեց ամիսէ ի վեր անբուժելի հիւանդութեամբ յանկոյն կը ծառայէ ոչ զոք ունենալով առնթիւր: Բարեպաշտ դրամալ փութացին նմա օգոստոսեան նորա նիւթական նպատակներ հաստցանելով բժիշկ և դեղ հայթայթելով, սոկայն ամեն ջանք ի գերեւ ելին: և ամեն ոք յոստահաբեցաւ իբր ժըլիլթէն նորին: զի ժամանակիս դրամական անձկութեան մէջ յոստում իւրաքանչիւր ոք իւր արհեստէն դժգոհ է ի՞նչպէս կարելի էր շարունակել այս թշուառ արարածին բժշկութեան անհրաժեշտ պիւր մտայք: վանորոյ միայն որոց հոգը իրենց վրայ առնելով, հեռացուցին իրենց մօրմէն զի անոր ցաւով իրենք ալ շտանջուին: այժմ թշուառ մայրը բոլորովին առանձնացեալ կը տուապի յանկոյնի իւրում ընդունելով դրամացեալ երբեմնակի այցելութիւնը:

Արդ՝ մահու և կենաց մէջտեղը տառանդ այս թշուառ կինը աղաւտեալ համար փրկարար ձեռք մը պէտք էր, ո՛հ, իցիլ թէ ունենալինք հիւանդութեամբ ընկերութիւն: ներ, որք կարենային անողոր մահուան ճիրաններէն ազատել այն տառաքաղը անձինքը որ առ ի չգոյէ անմիջական նպատակից զերեզմանի զիլիլիլ նպատակով, եկեղեցիք անողամ, որ յանուն տնանկ աղքատաց նպատակ հաւաքելով, կարօտելոյն պատու մի հաց միայն կը շամբն: սոկայն անտեղծ ճիւղաղին բժիշկ և դեղ հայթայթելու մասին ոչինչ կը խորհն, ուրեմն որքան շտրհակալեաց արժանի է այն երկտարաբար անդիլ խումբը, որ Ազգատոմարման անուամբ

ցիլ խորհուրդը կը յղանայ և կը հաստատէ, նպատակ ունենալով հէք հիւանդները դարմանելու իւսկիւտար Սէլամիլէ թաղին մէջ, այս ազգօգուտ ընկերութիւնը եւրոյ տարիէ ի վեր թէ և կը գործէ լուսնութեամբ, սոկայն մեծամեծ գործեր տեսած է, և մենք որ փրկաւար ձեռք մը կը փնտռէինք ունի հիւանդներ համար, վերջին ճիգեր նիւ թափեցինք հրաւիրել ի՞նչ ըզ

գիթիլին ընկերութեան, որոյ բաւարար Ասիական ընկերութեան արդաւանաց զիլիլիլով, հաճեցաւ տանձնել նորա իւսամբը և փութաց անմիջական դարմաններ ի գործ դնել, և շարունակել շուրս ամեն ի վեր, աւմեն օր ճերմակ հացք, կաթը, միւսք, ամուրի և դեղ խրկելով հանգիւրձ քաջահմուտ բժիշկաւ, որ է Մեծ. առթիւր Գապարեան էֆ. և ընկերութեան անդամակց գրտանաւուն, բժշկական դեղեցիկ արհեստին մէջ իւր ունեցած զարմանալի ճարտարութեամբ, յոյժողով և բազմաթիւ բուժիկ և մահուան անողորքելի ճիրաններէն ազատել: յոյս մեծ ունիմք որ այս թշուառ մայրն ալ նոցա բաղդին արժանանալով, ընդ փոյթ պիտի ապաքինի շտրհիլ տօթթօր Գապարեանի և բազմաթիւ ընկերութեան, որում բոժանորք են նաև Համեստափոյլ Տիլիլայք և Օրիսորք: սոքա իրենց միջեւ ցարդարտաղբաւ անուրախալի բարեաց վրայ բեռ մ'ալ պիտի աւելանեն բուժմամբ այս ալուրն, որ յանհուն շտրհապարտ պիտի մնայ նոյն բարենպաստ ընկերութեան իւրաքանչիւր անողամիջ մշտմունչ օրհնութեամբ, երանի թէ շարունակ ժողովուրդեան տունները յաճախող քահանայք, իրենց ունեցած աղաղցութիւնը ի բարին գործածելով, հովուական սրբազան պաշտօնին համատար յոյժողին մեծատանց փթնութիւնը հրաւիրել, այսպիսի անկար և դժբաղք անձանց համար:

Արդ... Խմբագիր Տէր, ես ալ նոյն տարաբար այրոյն երախտագէտ սրտին թարգման հանգիւսեցած՝ կը խնդրեմ որ ներկայ ձեր ազգօգուտ ինքիլին ուղի էջերէն միայն մէջ ապօրինիներու շտրհն ընէք: հանգերմ ձեր խոհուն դիտարկութեամբ և գիտութիւն պատուաբան հաստատութեան և ի քաջալիւրթիւն սոյն աղքատախընամ ընկերութիւնը կազմող և շարունակող անձնուէր երկտարաբար, որոցի սրտէ յոյժութիւն և յարաւեութիւն մաղթելով:

Մահմ...
Գրէդ. Գ. Պապահեան
15 դեկտ. 1881
Դիւլիլտար Նորթմալ

ԹՈՒՃՏԱՆ ԳՐԶԼԱՐ

ու թարգմտա պիր օտաւտա պիր մէմուր վար տըր, անա սիւալ իտիւնիլ, պէյլէ չէյլէրի օ պիրիլ:

Ժան Բընօ մէրգուսու թալիմաթը իւզը հարէքէթ իլլէտի:

Բէք օլթալլըրա կիտիլ մէրգուս մէմուրու պուտու:

Պիր ճամ գաբուսուն իսթիլինտէ պուտուան, վէ պէտաղա պօսանմըլ օլան պիր թահթա իւզէրինտէ, սիւեահ վէ իրի եաղլար իլէ, շու աթիլտէր լուղէթ, Եանի

ԻՅՁԱՆԹ

օգուեանտա իտիլ: Ժան Բընօ ճամ գաբուսու աշարագ իշէրի կիրտի:

Ալթմըլ Եէթմիլ չաղարընտա ուսփաճը պիր իսթիլեար ատէմ, ու զուն վէ Եէթիլ չաղար պիր հարմանի կիլիմիլ յուլալ, վէ պաշընտա տալիլ վաղթիլլէ սիւեահ օլան գաթիլթէտէն պիր բում չուպարաւը պուտուսուղու, վէ մէքիլը չուպարաւըն ալթընտան պիր գաչ ֆիլթիլ էսմէրճէ սաչլար սարգամագտա օլուղու հարտէ, քէնարարը չաղըլա քէրթիք քէրթիք իտիլմիլ, վէ իւզէրի միւրէքէպ լէքէրիլլէ տուլու օլան պէտաղ թահթաւտան մամուլ պիր թարաղալ արգասընտ օթուրմագտա իտիլ:

Մէրգուս ուսփաճըլ թէֆէթիլ:

Իսթիլեարն Եիլիլ պիւլթիլն պուտուսու չուլ պիր հարտէ պուտուսուղու տէ իտիլ իտէտէ, պու ճիւլիլ իլէ տալիլ սէվիլիլ պիր լէհէտէ մալիք պուտուսուղու իտիլ:

Մէրգուսուն կէօղլէրինտէ, չէլիք օլուր պիր կէօղլիլ օլուտուսագտա իտիլ:

Մէրգուսուն կէօղլէրի, արթը պիր արիլիլիլ բահաթ պաղտաւտըլտան, կիճէրիլ կէօրմէքտէ օլան զուլարըն, պիրտէն պիրէր չըղա չըղաղլարընտա եաղարըլարը կիլիլ, ոք օրգա շալալ գաթաւագտա իտիլ:

Ժան Բընօ մէրգուսուն սէլամ վիրտի:

Մէրգուս իսթիլեար կէօղլիլ լիլլէրինիլ գաղարար, վէ քէմալիլ նէղաթիլ իւզը, մէրգուսուն սէլամիլը գաղար իլլէտիլ:

Նէ՛ տըղու իլթէքտէսինիլ, էֆէնտիլ, — տէտիլ մէրգուս:

Ժան Բընօ գաթուսուս վիրտիլիլ պիր ճէվաղը վիրէրէք:

Էֆէնտիլ, պիր իլլաղաթ արգուսուտաթըմ... — տէտիլ:

Բէք ալէա էֆէնտիլ, էլիլիլիլ քի, արգու իլթիլիլիլ իլլաղաթ գուսուլթիլիլ տալիլիլտէ պուտուսուն լուղու... — նէ՛ տիր իսթիլէտիլիլիլ պաղարմ:

Պուտուսուն Եիլիլիլ պէլ սէն մուղատտէմ պուտուսու թէսթիլ իտիլմիլ օլան պիր չօմուգ հագգընտա տըր...

Մէրգուս Եէլիլիլ ճէպիլտէն կիւմիլ պիր էնֆիլէ գուլուսու չըղարար, վէ Ժան Բընօս թագտիլմիլ րաթէք, աւտէթտէն պուտուսուղու իւզը:

Էֆէնտիլ, պուտուսուղուսունուղ, իսթիլիլ իտէրմիլիլիլ, — տէլիլ սիւալ իլլէտիլ:

Խայր, էֆէնտիլ, թէլէքէլիլ իտէրիլ...

Իսթիլեար քէնտիլ պիր էնֆիլէ չէթալ, վէ պիր բալթըրթըլ սուլթիլտէ աղսըրալ ըզգըրարալ, գուլթուսու Եիլն ճէպիլն օլաւ, վէ,

Եիլիլիլ պէլ սէն էլիլիլ միլ, — տէտիլ մէրգուս:

Էլիլիլ էֆէնտիլ:

Պու պիրալ կիւճէ տիր, — նէ թարիլտէ օլուղուսուն քեաթիլլէն պիլթէքտէ միլիլիլ:

Էլիլիլ, պիլթէքտէ իմ — տէլիլ ճէվաղ վիրտիլ Ժան Բընօ, — մէրգուս չօմուգ 1828 սէնտիլ Եիլտէմբըր չօմուս թէսթիլ իտիլմիլ տիր:

1828 դեկտ. 29... չօղ իլլիլ...

Էֆէնտիլ, պուտուսուղա աղաճըլ օթուրմուսունուղ... — չիլտիլ պիր գաչ տաղըգտաւ ումարըմ քի, արգուսու իւզըլ լաղըմ կէլէն իլլաղաթ թօլալեք վիրմէք:

Ելիլ էֆէնտիլ նայիլ օլուրում:

Պիր օլլան, էյլլէ մի... չօղ իլլիլ, չօղ իլլիլ... — Ելիլ մէղապարտ թամալ պիր էրէք չօմուգ իլէ պաշլամագտա տըր...

Նալը կիճէլիլ Եիլիլիլ պէլ տա:

քէնտիլ սէհէթիլ պէտէնիլլէտէ մուլթաթը սուլթիլտէ եաղարըլ օլան եաղարալ զօլթուղուսուն գաղարար, վէ պիր չօղ գալալ վէ գուտուստէթիլլէրիլ տուլու պուտուսուղու օլան տէրէլիլ Եանիլն տօղու կիլտիլ:

Մէքիլիլ գուտուստ տէթիլլէրէրինն արգալարընտա Եէլիլ քեաղարար իւզէրիլտէ, Եիլիլ իսթիլիլ, թարիլիլ վէ էմալիլ օգուեանագտա իտիլիլ:

1828... 1828... 1828...

Եիլթէքտէ իտիլ մէրգուս իսթիլեար, մէքիլիլ տէթիլլէրիլ, կէօղլիլիլ ալթընտան կէօղտէն կէլիլլէրէք:

Մէքիլիլ տէթիլլէրիլտէն պիրիլն անըրալ տըր, թարաղաղալ իւզէրինն վաղ իտիլ, աշտը, վէ իսթիլիլն թարիլիլ պուլթալ նիլիլէլիլ լիլլէ, քեաղարարըն եաղալ Եաւալ չէվիլտիլ:

Դիւլիլիլ Եիլիլիլ տօղուղ... — տէտիլ մէրգուս օթուրալ թարիլիլ բարմաղըլա կէօթիլլէրէք:

Մէրգուս չօմուգ էրէք մի իսթիլ, Եօթալ գըլ մը...

Էրէք տիր...

Պիր օլլան, էյլլէ մի... չօղ իլլիլ, չօղ իլլիլ... — Ելիլ մէղապարտ թամալ պիր էրէք չօմուգ իլէ պաշլամագտա տըր...

Նալը կիճէլիլ Եիլիլիլ պէլ տա:

ՍԱՀԻՊ ՂԱԶԷԹԱ ԿԱՐԱՊԵՏ Կ. ՓԱՆՈՍԻԱՆ